

Ročník XXIX

V Praze, 5. dubna 1895

Číslo 21 (1450)

Rozkvět.

Román. Napsal Fr. Xav. Šeboda.

(Pokračování)

Na prostřední svátek seděli všichni zdejší muži u Jakuba Nováka na lavicích při pivě. Byliť právě hoši postavili máje a rozveselení vešli se do hospody, nejspíše té těžké myslí jako sedláci. Mníšecí muzikanti hráli vriskavě a trhavě. (Ale přece jen divná nálada byla mezi všemi, jiná než kdykoli jindy.)

V tom příběhu z Mníšku chalupník Nedvídek, člověk chvátavý, playoflasý a zjezený. Tlačil se nedočkavě k sousedům a ode dveří již mával rukou na muzikanty, aby přestali hrát. Že ho hned neposlechli, zrudl a huboval. »Nechte všeho, nic platno, s Prahou je zle!« volal k sousedům, dotlačil se až k nim. »V Mníšku jsou gardisti, jdou burcovat na Dobříš a na Příbram! Kupec Roškot však vzkazuje: Žejtra všecko na Dobříš. Pak potáhne všichni od Příbrami a od Knína Praze na pomoc!«

Zpráva ta protáhla se hospodou a proměnila rázem její náladu. Sedláci se skupili kolem Nedvídky a vyptávali se nedočkavě, až dorážlivě na podrobnosti. Za chvíli zachvátil nepokoj zamlklé ty muže, rozhlíželi se neurčitými představami, shlukli se kolem Antonína Nováka a Nedomy, provolávali čosi a někteří se chystali odejít do Mníšku.

Toho dne vesnice ozívala, ženy nařikaly, děti se děsily, sedláci se ozbrojovali, zmateně mluvili, za každým výkřikem se hnali jako opilí, a temné tušení čehosi velikého zdvíhalo jejich suché, staletím utištěné duše. Druhého dne vedení Antonínem Novákem vytáhli na

Dobříš, vstáli se do nesmírných davů, shluknutých v panském dvoře kolem dřevěné tribuny, s níž jakýsi vysoký, černý pán silným hlasem volal a slovy svými rozhazoval prvky budoucí vojnosti. V lačný lid, záře černýma očima a rozohňuje se až k velebnosti. Mluvil vlastně proti revoluci, velebě udělenou ústavnost, ale lid nerozuměl, o čem mluvil. Vyprá-

vělo se tu, že budou volit rolníka Budku ze Záborné Lhoty do sněmu. Číslovský Cítr stál za Antonínem Novákem a rozčilením tak dýchal, že mu až vlasy přes ucho sfoukal. »Toničku, Toničku,« šeptal, »to nejde, my ho přece musíme znát, než ho pošleme do matičky Prahy!«

Po skončení řeči rozházel se lid v nesmírných davech a v silném rozčilení domů. Číslovští táhli, zpívající, novoveskými lesy, a tak byli zvěšeni, že inženýra, který tu cosi vyměřoval, na pouhý výkřik kohosi: »Spíjón!« honili a téměř smrtelně sbíli. Vítr vzrušení je nesl, nebyli znavení, a myslí jejich sbíraly se přes širokého boje budoucího.

Nedoma šel s Novákem a stále vyprávěl o sestavení gardy i o tom, co se stane. Křik a zmatek rozléhaly se osamělými, tichými místy, a když Novák stanul a naslouchal, zdálo se mu, že slyší temný hluk na všech stranách.

V následujících dnech však kromě zbytečného polekání k Písku od Prahy se vracejícím rekrutů, s nimiž šlo několik vojáků, nic se nepřihodilo. Ona zburcovaná síla lidu od Příbrami a Knína druhého dne táhnoucí roztrousila se cestou za Mnískem, aniž kdo věděl jak. Zdvížené, něčeho nevidoucí duše vesničanů se ztíšily, malomyslně zapadly v nehybnost svého života právě tak tiše, jako se opět ukládá v zákoutí větrkem pozdvižený prach. Obroda přicházela pak po drobtích a znenáhla.

Co Nedoma lidu sděloval a čemu nikdo nevěřil, naplňovalo se pozvolna. Život se proměnil, složení jeho se otřásl, rozvíklalo a znova utvářelo. Pojem o ústavě se zjasňoval a do lidu vnikal. Sedláci i cha-

Pobiti Sasíků pod Hrubou Skalou.

Fomocný karton. — Detail dioramatického obrazu

Mik. Alše, Vojt. Bartoňka, Václ. Jansy a Vítězslava K. Maska.

lupníci vykupovali se z robotářství a kde kdo chopil se brokovnice. Krivé postavy sedláků trouply se krajinou, tihly téměř s chtivostí chrůtů za zvěří, číhali mlčně za každým stromem ráno i večer, rány houkaly polem, veselé rozletovaly se krajem a v panských stráněch vyvolávaly silnou ozvěnu. Hemživý, plenivý, opilý a radostný život lovecký se rozběhl, a každý musel mít pušku. Myslivce Košatka chodil zamračen; kroupaté šedé oči jeho v dlouhých rasách a pod velikým obočím zlostně svítily. Každé chvilce zahlídl spěchajícího sedláka se zajícem anebo koroptví, postřelil jakousi výsměšnou radostí na jeho tváři a rozčiloval se proto. Vělné toulání za zvěří zjashovalo nejladnější lidu pojem o svobodě, a vyhrnul se proto po selstských půdách bez rozmyslu. Ve všech těch postavách znáti bylo nadutost a ve všech těch tvářích zradil se škádlivý výsměch pokořenému panství. V zámeckém tichu a ve zdržlivosti panského služebnictva jevílo se to první opití lidu svobodou draždivé i jaksi odporne.

Antonín Novák ještě před prohlášením ústavy rád si vyšel tajně na zvěř, a že teď směli sedláci svobodně na svých půdách střeliti, koupil si v Praze novou brokovnici a pilně chodil do polí, jakoby nebylo důležitějších věcí na práci. Temné oči jeho, přikřve pod obočím vložené, vyhlížely orli bystrostí, když se bral tiše a pozorně brázdami bramboroviště s puškou k ráno připravenou. Podzimní vzduch voněl a krajem bylo nějak veselo, když se vydělil z nonadání zajíc, zakmítal se bělavým zadkem na sousedním poli, a rána zahoukla. Antonín pocítoval silnou rozkoš. «To ti máš,» vyprávil domů žena, «něco náramného, když nabíjíš a vejdu do pole. Srdce ti mi tlouče, až mám strach, že to zajíc slyší a že se mi vyhnou.»

Brzy však byla zvěř vystřílena, a sedláci znenáhla pochopovali, že by bylo nejlépe honitbu propachtovati. Antonín Novák ji ihned najal. Byla pak již nová zařízení, a Antonín dověděl se o nich náhodou v Praze, kam častěji dojížděl s otcovým obilím, a zařídil si, čeho bylo třeba. I zkoušku ze všeobecných mysliveckých vědomostí u zbraslavského nadlešního musel podstoupiti. (Poslal paní nadlešnově dvě podvázky.) Maje pak od něho dekret a od hejtmánství povolení, vyšel si hned v srpnu do polí na Dolníchčích a stihl za příjmeného, podmaršného dne zajíce. Rány jeho rozléhaly se okolem. Mezitím vycházel od Čisovic myslivec Košatka s četníkem a hajným, jemně prezdívali Zajčkář. Košatka si mnil ruce zlomyslnou touhou mladého Nováka pokoriti a zmásti. («Jistě nemá povolení,» myslil si potouchle, «kde by o tom věděl? Pušku mu vezmeme!») Všichni tři šli rychle a větrivě, se šlenou touhou selskou tu pýchu přisilapnouti. Blížili se k Antonínovi, který s puškou k ráno připravenou krácel ve vysokých botách žitným strništěm k jehli. Černý pes se sehnul k hlavou běžel za ním. Novák šel rovně, jakoby nikoho neviděl.

«Pochkejte, Nováku!» zavolal Košatka. Antonín stanul. «Zámek dejte do pokoje!» řekl četník, člověk zavalitý a silný, s černým knírem. Novák poslechl a pochopil v té chvíli, proč přicházejí.

«Kde máte povolení?» otázal se četník. Mladý hospodář tiše, usmívaje se, vytáhl obě listiny a podal je četníkovi. Košatka se k nim přiložil a četl přes četníkovu rameno. Rty se mu stáhly a tvářem jeho, což křečovitě zaskučelo. Novák pak listiny pečlivě složil, uschoval, kohoutek natáhl a postupoval rozhořem jehly, jakoby se nebylo nic přihodilo. (Srdce mu však bušilo liskou radostí.) Košatka s četníkem a hajným nějak zvolna, jakoby sami nevěděli kam jdou, odcházeli k nedalekým lučinám.

Panství, zpupností sedláků vydrážděno, zakázalo nejprve lidu choditi do lesův, a za nedlouho nikomu něčeho neprodalo. Nastala veliká nouze o dříví, tak že lidé i zaječímí kůžemi topili. Nemajíce pak zdejší vesničané

rozhledu, dělali se tohoto panského boje a odejmutí dříví tžilo je touze hrázou jako vyhladovění. Krotli, a bývalá mláda i vědomí slabosti opět se v nich ozývaly.

Tou dobou jel Antonín Novák z Příbrami s kletem s otcovým koněm silnicí mezi dobršískými lesy. Slunce zapadalo; úplné ticho prostřeno bylo po zelených hřebenech strání. Kdesi hrčel potůček a studený větrík z té strany zavíral. Na levé při silnici byla vyřezaná do starého lesa velká paseka s bělavými hranicemi dříví, klepání hole se po ní slabě roznášelo. Novák pohledl na paseku a viděl tam obchodníka Strnada s chouzavským lesníkem. Modravý kout nesl se nad nimi do večerní růžové záplavy letní. Strnad klepal holí do oloupaného kmene, a ohlížel se na západní nebe, jakoby chtěl upozorniti, že je čas jíti z lesa. O tomto obchodníkovi Strnadovi říkal starý Novák, že vyrostl z ničeho.

Antonín, kráčeje zvolna vedle vozu a předcházeje chvillemi i táhnoucího koně otcova, pohlídl na paseku červenými metlicemi pokrytou a zasmánil se pojednou. Šel bezvýznamnost svojí, nemožnost vykoupenosti se, jak si byl vzdělavý v dětství přávil. Obchod, který otec provozoval a do něhož byl zasvěcen, nastoupiti nechtěl, aby nevznikly nepokoje, a dosud nevěděl, čeho jiného by se chytil. Lehký, lesklý kabát pražského obchodníka Strnada upoutával jeho zraky, a myšlenky, že čas ubíhá a on něčeho ze nepodniká, i to, že jsou lidé snazivější než on, nahromadily se mu na duši a stžily jej. Večerní klid letní, veliké plochy syté, stíny v hlubinách záhybů zalité zelení, i všecko náladu pokojného nebe nadzvedly jemnější část duše Antonínovy na povrch, po níž hned neklid, stesk a touhy se nechýlily a vzrůstaly. Ohlížel se na paseku, po níž k úzké lesní pěšince kráčeli oba páni, a když mu vyblýdla na ní k silnici vystupující pruh borového lesa zakryl, zapráskal několikrát s prudkostí, až se kůň polekal a až se i složitě ozvěny po stráněch ozvaly. Coś jako zlost a chvat zalomcovalo jím, šel rychleji a rozmrzele pohlídl na dlouhou, s vrchu do vrhu přes táhlé údolí položenou silnici. Zlobil se na otce a utmnil si po všechkých zmatcích v úvahách svých, když jel k Malé Svaté Hoře, že nebude otci posluhovat, ale za něco na vlastní pěst začne. Uvědomuje si takto celé své obchodní postavení, znepokojil se tak, že až v duchu otce zlostěl.

Domů přijel rozmrzen; zavezl k otci vůz a doma po večeti (když Anna na něm zasmušenost vyzozorovala a znova o všem s ním hovořila, neopomenouc vyzdvihnouti všechny trpké stránky jeho obchodování Josavadního, znova se znepokojil. Anna seděla u otevřeného okna se dvěma dětmi, Mářinkou a Jenkem, hovořila s nimi, zdvihala je, a jen chvillemi prohodila něco ke svému muži, jenž zvolna předázel po světnici. Když Anna děti uložila, oznámila mu, že má dnes večer přijít k bratrovi. Jakbysme? Antonín odesel do hospody všecek nespokojen.

Sedělo tu několik sedláků. Starosta Poláček držel dýmku v ruce a živě hovořil, jakoby se na někoho zlobil. Přeli se o cosi, a Čmíral s ptákovitou tváří křičel Janečkovi u samé tváře, že je slaboch. Antonín přišel k nim a brzy poznal, že se hovoří o nedostatku dříví a že někteří zeli bývalých zlatých časů robotních, když směřli do lesa. Silný a opravdový stesk táhl temně starými sedláky po bývalých dobách, jimž byli navykli, napájet je v jakýmsi dojemným palácem, sklítil je a rozmrzením na vše nové brzy naplnil.

«Snad byste zas nechtěli robotu?» zvolal Antonín s podivením.

«I chtěli, Tonfěku, chtěli — hned, a jak rád!« důrazně zvolal Poláček, zabýsknuv černýma očima, aby možný Novákův odpor již napřed zlomil.

«A to jen k vůli tomu dříví?»
«Bodeť — je snad toho dost!»
«Blázn — tamhle v dobršíských lesích je

dříví tisíce sáhů — se souchem volá Novák, a před očima jeho protřela se s večerní záplavou rozsáhlá paseka. Chtěl ještě něco říci, ale rty jeho zůstaly na prázdnou otevřené, tvář vypjatá a oči vypoulené, jakoby se byl něčeho ulekl. Oddechl pak a myšlenku, jež jej napadla, uchytil v duši své, a ledabylou již poznámkou o obchodníkovi Strnadovi pozorně ji v nitru svém zahalil. Ozivil, přisedal, mluvil mnoho a vesela, rozháněje tak divější náladu i každou zmínku o dříví, nebot myšlenka jeho zdála se mu nyní tak nahá a tak zřejmá, že by dojístati ostatní na ni přišli. Tého večera pil více a vracel se pozdě v noci domů, procházeje se ještě chvíli před stavením u potoka. Byl poněkud pívem rozčilen a myšlenkou svou tak naplněn, že se mu nechtělo spáti. Hvězdné nebe, k němuž pohlízel, postřikáno bylo zlatem hvězdíček, a nějak nepokojné hlavě jeho přibůzně se zdálo. Vesnice byla ztichlá, a mírné šumění potůčků vody jen do malé dálky bylo možná rozeznati. Antonín stanul u svých vrátek a rozhlídl se po vesnici. Jiný jakýsi pocit, než onen probuzenou myšlenkou drive v něm rozepjatý, poněkud se dotekl jeho duše. «Já to hezka noc!» A bystřinou zateklelo sem tohoto pocitu výrostla se pojeonou i pochybnost o všem, co jej tak silně nadchlo. Vše zdálo se mu pojednou nemožné, bláhové, nerozumné. Ochladl a silný smutek jej sklíčil. Odešel do světnice a tiše, aby děti nevbudil (žena nespala) se svlékal. Přemítal znova o své myšlence a uvažoval, má-li ji ženě sdělit, a dlouho váhal. Konečně nlehl, aniž ji co prozradil.

Brzy z rána sebrav všechny své peníze na holovost (celkem 80 z), a obléknuv se světečně vyšel na Chouzavou, samotu lesní v pravu od Malé Svaté Hory ležící, kdež byl tehda lesní úřad panství dobršíského. Syn Novákovy byly rozptřené a naděje opadly, ale přes to myšlenka, aby se vrátil, ani z daleka k jeho hlavě nezavála. Když se blížil vyjezděnou cestou k chouzavskému stavení, zahlédl lesníka Vodku se psem po pěšince pod velké větve (jimž prosvítalo sluneční světlo) veházejícího, a adjunkta Řihu, který stál bez klobouku i kabátu na malé zahrádce a točil ve výši utrženým květem slunečnice. Vodka se ohlédl, zaslechnuv Novákovy těžké kroky, a Řiha přestal ohlídat slunečnici. Vidouce však, že kráčí tudy jen jakýsi vesničan, šel kam jiti chtěl. Vodka zmizel v lese, a za ním i jeho bělavý pes, vřel ohonem, zapadl. Řiha hleděl přes hrabdu do protějšího lesa. S tlukoucím srdcem vstoupil Novák do blého, rozložitého stavení přízemního. Nadlešní Nohavec, vysoký, šedivý pán s vlasy jako náplast na lysé temné hlavě ze zadu vyčesanými, prohlížel u okna vyřezávanou dřevěnou dýmku. Zaslechnuv, že někdo vstoupil, vypjal široká prsa, přimhouřil oči a tvář svou, nějak celou šedivými, krátkými rosy pokrytou, zvedavě ku předu vypjal. «Ježíši, to je jistě sám pan nadlešník,» napadlo Novákově.

«Kdo pak jste?» otázal se Nohavec silným hlasem, jakým jen lesníci mluví.

«Antonín Novák z Čisovic, prosím, vzácný pane!» kloně se pokorně, odvětil Novák.

«A co chcete?»

«Tak jsem se osmělil přijít, abych se přepal, je-li... (polkl sliny se zřejmými rozpaky), je-li ještě nějaké dříví na prodej?»

«Pro koho?»

«Pro mne, prosím.»

Nadlešní se zamračil, odvalil dolní ret a přemítal chvíli. Všecky šedivé vousy jeho se zjezily. Pohlídl pak zpytavě na Nováka, který stál znenáhla zpřímá a jemně se oči čmísi vychytralým tipyly.

«Milý člověčku, to asi z toho nebude nic,» prohodil Nohavec studeně.

Novákově se nahromadila v prsou těžká tíseň a oči se mu horkem zakalily. Nevěděl, co by řekl, nebot pan nadlešník stále naň vypoulenýma očima pohlízel, a jak se zraky jejich setkaly, hned zavřel hlavou. Novák si počal prohlížeti čepici a přeshlapoval pokradmo

ke dvěřím, jakoby se chtěl nepozorovaně ztratit. (Pojednou přišly mu na mysl námluvy u Toušku. Nevěděl však proč a nepoučil se z této vzpomínky.) Nadlesní plesl si rukama do boků.

»Kolik pak sáhů byste koupil?« otázal se, aby Novákovi vysvětlil své odmítnutí.

»Co bych stačil. Potřebujeme v celé vsi na zimu palivo.«

»Ale celou paseku ne, vidíte?«

Novák pokrčil rameny.

»Já bych se spokojil s nejm špatnějším, co třeba pan Strnad nepřijal,« řekl zdoulou.

»O, o — když takhle mluvíte — to tu máme něco. Trochu bukového nám zůstalo. Ty čtvrti ze starých buků jsou od jádra zkažené a Strnad je nevzal. Pro uhlíře to taký není — uhlí by se drobilo — no, to byste mohli užít. Jděte se na to podívat. Sáh dva zlaté padesát!«

»Pro Pánaboha, to není možná,« pomyslí si Novák a zaražoval se. Tyž chvat a nedočkavost jako věra se ho zmocnily.

»Kde to je, prosím?« otázal se.

»Na Dolánkách, adjunkti vás tam doveďte,« pravil Nohavec a vyšel na chodbu, z níž zavolal na Řihu, který hned přiběhl.

Za chvíli šli k pasce. Říha si zapaloval z dýmky vyčuhující tabák a chvílemi cosi prohodil. Novák jej bystře pozoroval, odpověděl na vše, ale neustále se obíral nesmírnou láci dřeva. »Pro Pánaboha,« několikrát mu napadlo, »vždyť i za roboty, když jsme pracovali dlouho na Lásece a směli jsme pak jít na sbírání dřeva, dali jsme hajnému podsvínče a myslivci taky podsvínče, aby nám dovolili létat po lese a od rána do večera hledat suchého chrošťa na trakt. To je tohle desetkrát lepší a lacinější. Nám ty uhlířské klínky při pálení neškodí!« Myšlenkami těmi naplněn vesele kráčel vysokým lesem (do něhož provlékaly se užouzké póšinky) a rozvětvoval opatrně své plány. Šli rychle, sotva co promluvíli, jakoby toužili zbavit se neptěnné cesty na paseku. Les páchl houbami, tměl se neproniklně, a zelené ostrůvky lesních koptiv i kapradin svěže se ukazovaly lákavým očím. Modrým nebem nad pruhem čerstvých s vrcholů starých jedlí na druhou stranu přenášela se bílá, vatová oblaka, přelétali ptáci, a daleko zakmital se srnec mezi světlými kmény stařích jedlí.

»A začkujete pan Strnad bukové dříví?« otázal se Novák, aby se o té věci dohodovili, neboť se mu pojednou zdálo, že se snad pan nadlesní zmýlil, anebo že sám špatně slyšel.

»Pět zlatých za sáh. Tohle nám nechal, že je trochu nahnilé a že je z Dolánek špatný vývoz. Chceme to mít brzy z lesa. Je ho přes sto sáhů.«

»Dobře, dobře,« přisvědčoval Novák, zapadaje do nového radostného rozčlenění, »rozumím, rozumím!« A počítal, může-li všechno kompti. »Pro Pánaboha, sáh dřeva za dva zlaté padesát, to je zadarmo. Za čtyři zlaté je zadarmo. Tak lacině jsme jakživi netopili, i když nám panství dříví dávalo.«

(Pokračování.)

Z básni Ant. Klášterského.

RODNÉMU MĚSTU.

Tak tiše a klidně tak drímeš tu, jak sníš si kol řiti kola lesa, a k tobě jak umrzloun cestou jdu, jen chumáč zřím bílých střeš.

O, to jsme se dávno již nezahl, už nevím sám, kolik to let!

Tys tenkrát mělo vzhled veselý, však já jsem měl v srdci svém led.

A dneska? Kol do kola bílá zem, kol do kola studený sních, však já jdu dnes s radostným úsměvem a padám už do loktů tvých.

Ach, vzpomínám... před lety... tenkrát mně něčeho bylo tak zeť! Však nechápu v duši dñes dojaté, co jsem to jen, Bože můj, chtěl!

Snad tenkrát těžký byl — divná věc! — mř ten tvůj tak lahodný klid. O, směj se mi, směj se mi, vidíš přec, jak znaven jsem, mdlý jdu a syt.

Či nad tvým jsem městáčkem skrivil ret a chtěl tu mít společnost sytů? Tu pohléd, ty živý mř, řaň mých sled, jež jeť jsem utřil hron!

Jak ticho tu, ticho! Ne sluchem jen, svou bytostí do všech svých žil jak nemocný, první když vyjde ven, to ticho bych vdýchal a vplil.

Kol domků jdu s úsměvem na tváři, z všech veselý vlní se dým, a závidím zdravému kováři, jež s dětmi u kovárny žijí!

ZIMNÍ PROJÍZDKA.

Jedeme a jedem', čtvero sedí nás, cestou v sněhu šedém, jak ji zdupal mráz.

Město mizí hledu, kupa bílých střeš, a dál k předu, k předu letí snůž hůl.

Už jen bílé pláně, pláň zas a zas, krvavého na ně padá slunce jas.

Ticho všude. Plaše umlkáme též, zní jen zvonky naše, jasnozvučá spěš.

Okoušané zvěři stromky chrání ruz, a už kolem šerí na levo se les.

Pozvedly se vrány, a dál stojí něm, sosny posypány jako popelem.

A zas pláň holé, a ten sníl tak čist, jak by luka, pole byla prázdný list.

Však co letí sanky, do těch bílých stran jen jak černé kaňky padá hejno vran.

A já na tom sstýdlém sněhu zřel bych rád ostrým zlatým řádem jarní slunce psát.

Psátí záte kovem básně vřelých vět, jejímž každým storem klas je nebo květ!

PÍSEŇ.

Květ ušlápnutý zřel jsem, jak někdo loukou šel, však druhý den pak ráno jsem již ho nenašel.

Já vím, jak se to stalo: ten ušlápnutý květ za živé hvězdné noci se zase tiše zvedl.

Květ ušlápnutý zřel jsem, to byly písně mé, ó, duše moje, klidně už proto usneme!

Až noc kol půjde tichá, až v náruč padnem' tmám, ten ušlápnutý květ náš se také zvedne — sám!

O B R A Z.

Už nedočkala do jara a v korst padla teporu in krásná alej prastará, jež od vsi spěla ke dvoru.

A jen ten starý buk tu zbyl přes příkazy a zákony, to že na někdo pověsil obrázek blédy Madonny.

Tu lásky hvězdu, lásky vzor, jak ze vděčnosti, v ples a žal a v lásky sen a hru a spor ze strom ten často šepotal.

A já, když sny se zachvějí, že záhy padnu v náruč tmám, na starý strom ten v alej, na starý strom ten vzpomínám.

To že jak jemů na kmění, mně v duši svítí bléda líč, své oči v lásky zachvění tak věrně ke mně vzpírajíc.

Snad Smrti až ke mně přijde sem se zabídl: v ně kolikrát a dál jduoť řekne s úsměvem: Ten strom necháme ještě stát!

O věštění a věštírňách ve starém věku.

Napsal F. V. Vykoukal.

(Dokončení.)

Ale již roku nejbližšího — 217 př. Kr. — »mnohá strach prodigia z mnohých míst oznámená, nebo spíše strach z Hannibala vykouzloval je Římanům na oči. Na Sicílii vojínům několik ostěpu, v Sardinii důstojníkovi jenž jízdu dohlížel ke hládkám, hlůl vzplála, kterou měl v ruce, a na březích časté ohně přý se ukázaly. Dva štíty krvi se potily, a některých vojínů blesk udeřil, sluneční kotouč byl spatřen menší. V Praeneste žhavé kameny padaly s nebe; v Arpech, městě v Apulii, byly štíty na obloze spatřeny a slunce s měsícem bojovalo. V Capeně za dne dva měsíce se ukázaly; v Caere tekla voda s krví smíšená, a sám pramen Herkulův měl množství skvrn krvavých. V Antiu ženoum padly do koše klasy krvavé, ve Falerech se ukázalo otevřené nebe, jako rozštěpené, a v tržbíně velika zář. Lůsy samy od sebe se zkrátily a jeden vypadl s nápisem: Mars mává kopím svým. Téhož času v Římě na slunici Appiově potila se socha Martova, v Capui nebe vypadalo, jakoby hořelo a měsíc jakoby za deště padal. Potom i menších věcí si všimáno a věeno jim: komusi přišly na svět kozy vlnou porostlé, slepice se zvrhla v kohouta a kohout v slepici.« — Zase tedy šli decemvirové do knih Sibylských, dávány dary bohům (i hotové peníze), konány oběti, pobožnosti, lectisternia atd.

Z pověrečnosti římské snadno si vyvodíme, že bývalo hojně též věštěno z výsledku (vaticinatio ex eventu), totiž ze sledování znamení, z nichž se dalo předpovídati to, co se již stalo. Dějepisci, zejména pak životopisci římských císařů, zase nám tu podají několik poučných příkladů, jimiž se nám zároveň s nově a nových stránek osvětlí ráz věštých znamení římských. — Že se totéž dalo za pověrečného středověku, ano že se to děje obecně i za našich časů, připomínáme jako věc známou jen mimochodem.

*) Livius XXII, 1.

Zavraždění císaře Caliguly vypravuje Suetonius^{*)} věštila mnohá prodigia. V Olympii socha Jupiterova, která měla být rozebrána a do Říma přenesena, najednou takovým chęchtotem se ozvala, že řemeslníci utekli. Nad to pak hned přišel jakýsi Cassius, řka, že mu ve snu bylo rozkázáno, aby Jupiterovi obětoval býka. — V Římě uhodil blesk do Palatia, což bylo vykládáno za nebezpečí pro vládu. — Když se císař dotazoval příčinou svých narozenin, matematik Sylla mu potvrdil, že se blíží jistá smrt jeho. — Den před smrtí se mu zdálo, že stanul na nebi vedle trůnu Jupiterova; Jupiter že ho štouchl palcem pravé nohy, až padl na zem. — Za prodigia platilo i to, co se jemu samotnému málo před tím stalo: obětuje skropen byl krví obětovaného ptáka: herec Mnester provozoval tragedii, která druhdy byla prováděna, když byl zavražděn Filip Macedonský, a v jiné hře jeviště oplývalo krví.

Podobných znamení dočetli bychom se též o smrti jiných vládařů. Smrt takovou věštila dle tehdejší pověry zejména komety, ukázala-li se. Suetonius^{**)} výslovně praví: »Komety, o níž jest obecné domněnání, že korunovaným hlavám věští záhubu... Taková vlasatice děsila na př. císaře Nerona. Ale astrolog Babilus jej poučil, že králové takové úkazy usmírují vraždou nějakých mužů vynikajících. Nero tedy, aby od sebe záhubu odvrátil, dal bez průtahy popravit nejvznešenější občany.

Ale nejen smrt, též slávu a moc panovnickou ohlašovaly úkazy a projevy rozmanité. Tiberius z mnohých zjevů mohl tušit, že se stane císařem. Když na výpravě jeho do Syrie se stalo, že oltáře náhle zapálily, Jindy na cestě do Illyriky vytrhl ve věštní lós, který jej napomenul, aby hodil do pramene Apollónova zlaté kostky; učinil tak, a ukazovaly nejvyšší počet. Málo před tím, než odešel z Rhodu, viděn tam byl orel, pták v těch místech z míry řdký, a sedl na střechu domu. Pak, když se Tiberius oblékal, zdálo se, že tunika na něm plane.^{***)}

Vedle takovýchto úkazův obecných, jež vzbuzovaly pozornost kruhův a vrstev širších, měli jednotlivci — právě tak jako mívají až posud — různá znamení osobní, subjektivní, v nichž viděli pro sebe pokyn o zdaru nebo nezdaru podnikatého kroku. Císař Augustus na př. měl prý za znamení neklamně zlé, oblékl-li mu ráno otrok střevíce náhodou naopak, pravý na levou nohu. Vydával-li se na cestu, at po suchu, at po vodě, byl rád, zamžilo-li trochu; byloť mu to znamením brzkého a šťastného návratu.^{†)}

Znamení, která jsme posud z římského života uvedli, vesměs byla nahodilá, a toho způsobu tedy bylo i všeliké předpovídání z nich. Daleko důležitější bylo

Střední část dioramatického obrazu Pobiti Sasiků pod Hrubou Skalou v paviloně Klubu českých turistů na Českolovanské výslavě národopisné. Fotografie dle předlohy poměrně karbové.

skutečně umělé věšectví římské, jež se nepoutalo toliko k zmíněným zjevům nahodilým, nýbrž samo úmyslně vyhledávalo projevy, všimajíc si určitých, přesně stanovených úkazů. Tak vznikla i jakási »věda« věšectvá, o níž dbala veřejná kollegia, náležející do ústrojí státu, jemuž vědění a umění svým sloužila. Vliv jejich a význam byl též, jaký jsme poznali u řeckých věštní. Knihy Sibyllské a decemvirůvé při nich zřízení náležejí sem na prvním místě. O nich jakož i o věštinách z lósů, rovněž sem spadajících, mluvili jsme již výše. Zbývá tedy promluvit o dvou sborech, představujících dva nejobyčejnější druhy umělého věštní římského: byli to haruspikové a augurové.

Haruspikové pocházeli z Etrurie, odkudž, jak známo, pocházel nejen jeden podstatný prvek římské kultury. V Etrurii pak původcem tohoto tónu byl Tages, který dle Ovidia vůbec byl první, kdo Etrusky učil zříditi věci budoucí.^{*)}

Tento Tages podle pověsti vznikl ze země, ukazav se jakémusi rolníkovi na roli Tarquinské, když vyoral brázdu po nějakém hlubě. Užaslý oráč, vida, jak z hrady rychle vyrůstá člověk, dal se do křiku. Sběhlo se mnoho lidí, jimž Tages, tvor podoby chlapecké, ale ducha stařeckého, vykládal vše, co potom zaznamenáno jsou tvořilo základ nauky zřeklé. Nové poznatky a nové zkušenosti vytvořily z pravidel Tagových celou soustavu pozdější^{**)} již přejali Římané a spojili se svým augurstvím.

Římská haruspikové nebyli Římané, nýbrž Etruskové, kteří v čas potřeby z Etrurie byli povolováni. Poznávali sice veliké účty, ale augurům se přece nevyravňali, poněvadž ti pocházeli z nej přednějších rodin římských. Za dob republiky a za prvních časů císařských netvořili zvláštního sboru kněžského. Teprve císař Claudius roku 47 po Kr. vnesl na senát otázku stran znovuzřízení haruspiků, »aby nejstarší nauka italská nebyla ztracena, neboť haruspikové často ve zlých dobách byli voláni, jejich pohledkou obnovení a a správnější zachování jsou mnohé obřady, oni udrželi dávné vědění a rozšířili je.^{***)} Utořen tedy sbor haruspiků o 60 členech, jimž byl v čele magister publicus. Do tohoto družstva, jež se pak udrželo až do časů Honoriových (r. 419 po Kr.) vstoupili bezpochyby i rodilí Římané.^{†)}

Haruspikům náleželo obstarávat prodigia, rozumí se v tom smyslu, aby prodigia byla usmířena a oddělena (procuratio prodigiorum), což ovšem vykonávaly též korporace jiné. Haruspikové tou příčinou sloužili také soukromníkům. Dále usmířovali a pohřbívali blesky (ars fulguratoria). Tato

*) Callig. 37.

**) Nero 36.

***) Sueton. Tiber. XIV.

†) Sueton. Oct. Aug. 92.

*) Metamorph. XV. 556.

**) Cicero De div. II. 23. 50.

***) Tacit. Annal. XI. 15.

†) Lübke, Reallexikon, str. 250 nn.